

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 18
Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі

Рівне – 2010

Збірник наукових праць

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 18. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2010. – Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі. – 296 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України
часопис „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”
визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 4 від 27 листопада 2009 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2010

4. Жириновский В. Битвы в Государственной Думе / ЛДПР / В.Жириновский. – М., 1998. – 142 с.
 5. Зюганов Г. Постижение России / Г.Зюганов. – М.: Мысль, 2000. – 510 с.
 6. Лукьянов А. В водовороте российской смуты (размышления, диалоги, документы) / А.Лукьянов. – М.: Книга и бизнес, 1999. – 432 с.
 7. Новодворская В. По ту сторону отчаяния / В.Новодворская. – М.: Новости, 1993. – 268 с.
 8. Новые общественно-политические движения и организации в СССР: Документы и материалы. / Б. Славин и др. – М.: Ин-т марксизма-ленинизма при ЦК КПСС, 1990. – 304 с.
 9. О Федеральном законе «О правовых гарантиях оппозиционной деятельности в РФ» от 5 марта 1997 г. // Собрание законодательства РФ. – 1997. – № 11. – С. 1273.
 10. Партии, движения и общественные объединения: Документы, комментарии, разъяснения. – М.: Ред. «Российской газеты», 1996. – 121 с.
 11. Попов Г. Снова в оппозиции / Г.Попов. – М.: “Галактика”, 1994. – 427 с.
 12. Россия сегодня. Политические портреты в документах, 1985-1991 / [Сост. Б. Коваль и др.]. – М.: Международные отношения, 1991. – 510 с.
 13. Россия сегодня. Политические портреты в документах, 1991-1992 / [Сост. Б. Коваль и др.]. – М.: Международные отношения, 1993. – 432 с.
 14. Справедливость. Народность. Государственность. Патриотизм. Декларация о создании объединенной оппозиции // Советская Россия. – 1992. – 10 марта. – С. 1.
 15. Хасбулатов Р. Великая российская трагедия: В 2 т. / Р.Хасбулатов – М.: ТОО «СИМС», 1994.
- УДК 323 (470+571)/”2000-2004”**

Наумов Андрій

ПЕРША ПРЕЗИДЕНТУРА ВОЛОДИМИРА ПУТІНА: ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС

Мета статті – розглянути процес становлення внутрішньополітичного курсу другого Президента РФ та визначити пріоритети діяльності В.Путіна впродовж 2000 - березень 2004 рр. Це важливо для ґрунтового та об’єктивного аналізу суспільно-політичного життя пострадянської Росії. До того ж, дана проблематика для історичної науки лише починає ставати об’єктом вивчення. Джерельною базою нашого дослідження стали офіційні документи, стенограми виступів Президента РФ, опубліковані на його Інтернет-сайті, матеріали друкованих ЗМІ, публіцистична аналітика тощо.

Наприкінці 1990-х рр. надії росіян на те, що перший Президент РФ Б.Єльцин, який у 1991 р. своєю політичною харизмою мобілізував суспільство на знищення радянської системи й переконав у необхідності радикальних економічних реформ, зможе стабілізувати ситуацію у країні, не справдилися. Результат - катастрофічне падіння його популярності. Фінансовий крах (дефолт) у Росії в серпні 1998 р. одну частину суспільства зробив байдужою до політики й зосередженою на власному виживанні, іншу – сповненою ненависті до правлячого режиму. В суспільстві поширювалася думка, що хворий Президент не контролює ситуацію навіть у Кремлі, а владу захопило його найближче оточення - "Сім'я".

9 серпня 1999 р. Росія отримала від Б.Єльцина вже третього за рік главу уряду. Місце С.Степашина зайняв Володимир Путін, якого Єльцин одразу назвав своїм наступником, заявивши, що той зможе консолідувати суспільство та забезпечити продовження реформ [6]. До цього В.Путін був маловідомим суспільству, але впливовим чиновником, пройшовши за три

роки шлях від заступника керуючого справами Президента РФ до директора Федеральної служби безпеки (ФСБ) і секретаря Ради безпеки РФ.

Успішна неофіційна передвиборча кампанія прем'єра В.Путіна, який після добровільної відставки Б.Єльцина в грудні 1999 р. став ще і в.о.Президента РФ, успіхи його внутрішньої політики, слабкість основних опонентів (комуністів та ліберал-демократів), його популярність серед населення як рішучого, толерантного політика, сприятлива економічна кон'юнктура (високі світові ціни на енергоносії, післядефолтвське піднесення економіки) дали бажаний для Кремля результат: В.Путін переміг уже в першому турі президентських виборів 26 березня 2000 р., отримавши 52,94 % голосів тих 75 млн. осіб, які прийшли на виборчі дільниці (68,7 % електорату) [4]. Ця перемога надала йому статус не лише глави держави, а й загальнонаціонального лідера, чим значно розширила його політичний потенціал, обмеживши масштаби кон'юнктурного та деструктивного впливу на нього з боку бізнесових, бюрократичних і регіональних угруповань. Вона також дала йому право визначати пріоритети розвитку країни на майбутні чотири роки. Ці пріоритети мали спрямуватися насамперед на розв'язання актуальних для російського суспільства проблеми, які не могли не вплинути на характер його президентства: повернути довіру громадськості до владних структур, сформулювати чітку стратегію реформ, зробити так, щоби праця пересічних росіян забезпечувала їм гідне життя, сприяти економічному зростанню країни, створити умови для інвестицій і зупинити відтік капіталу закордон, оголосити „війну” корупції та організованій злочинності тощо.

Хоча В.Путін упродовж президентської виборчої кампанії так і не ознайомив громадськість з чіткою передвиборчою програмою, його діяльність на посаді прем'єра та публічні заяви дозволяли ще до березня 2000 р. визначити деякі пріоритети його внутрішньої політики. Насамперед це стосується боротьби з чеченськими бойовиками – т.зв. "антитерористичної операції" федеральних військ, яка розпочалася у відповідь на вторгнення чеченців до Дагестану в серпні 1999 р. і наступні теракти в Москві та Волгодонську. Для більшості росіян „чеченська проблема” ототожнювалася не лише з цим конфліктом, а й з ганебними для Росії умовами Хасав'юртівського миру 1996 р., тоді як успіхи федеральних військ восени 1999 р. сприяли швидкому подоланню поширеному серед росіян комплексу переможених у першій чеченській війні. Водночас влада швидко усвідомила, що одними силовими заходами чеченську проблему не вирішити. Так, 23 жовтня прем'єр заявив, що „боротьба проти терористів не повинна перетворюватися на боротьбу проти народів Чечні” [7]. А 21 січня 2000 р. він на засіданні Колегії МВС наголосив: „Сьогодні мова йде про повну ліквідацію бандформувань на території Чечні, відновлення її соціальної та економічної інфраструктури і повернення біженців. Для цього вкрай важливо в найближчі строки створити там органи державної влади” [23]. 17 лютого була запроваджена посада спеціального представника Президента РФ щодо забезпечення прав і свобод людини в Чечні [11].

Іншим внутрішньополітичним пріоритетом В.Путіна як кандидата на президентську посаду восени 1999 р. стала турбота про соціальні виплати. Розпочалося повернення боргів з пенсій і зарплат бюджетникам. Ситуація з пенсіями була настільки складною, що на базі всіх силових структур була створена спеціальна міжвідомча комісія для боротьби з тими, хто не перераховував кошти до Пенсійного фонду [17].

Думські вибори 1999 р., на яких новостворений пропутінський виборчий блок „Єдинство” одразу здобув понад 20 % голосів виборців, закріпили за В.Путіним роль провідного

російського політика, який до своєї популярності міг тепер додати підтримку з боку потужної провладної фракції парламенту. Відсутність власної ідеології полегшувало фракції блокування з іншими політичними силами. Так почало оформлюватися його прагнення перетворити вищий законодавчий орган країни на цілком лояльний главі держави, що згодом стало одним з основних складових політичних реформ майбутнього Президента РФ.

Необхідно відзначити, що постійною „супутницею” діяльності В.Путіна ще з осені 1999 р. стала активність кремлівської адміністрації по формуванню його іміджу, привабливого для різних верств населення. Особливо велику роль у цьому відіграли державні телеканали.

Перший ж указ В.Путіна як в.о. глави держави - про пожиттєву недоторканність, умови життя та охорони Б.Єльцина і членів його родини - свідчив про певні його зобов'язання перед першим президентом Росії, що не сприяло закріпленню за прем'єром образу самостійного політика. Втім було очевидно, що зв'язок з попереднім режимом і збереження єльцинського курсу не додасть популярності новому претенденту на найвищу державну посаду. Звільненням радників свого попередника і призначенням на посади заступників глави президентської адміністрації О.Волошина відданих собі вихідців з Петербурга І.Сечина, Д.Медведева та В.Іванова Путін розпочав формування власної команди з перевірених людей, готових відстоювати його інтереси за будь-яких обставин і не претендувати на самостійну політичну вагу. Водночас він ще залежав від єльцинської команди, а його власний кадровий резерв був на початку 2000 р. доволі обмеженим.

Успіхи антитерористичної операції відродили бойовий дух військових і позитивно вплинули на ставлення росіян до збройних сил. Ще на початку січня 2000 р. Путіним була затверджена нова Концепція національної безпеки, в якій (на відміну від аналогічного документа грудня 1997 р.) вже не йшлося про те, що "загроза повномасштабної агресії проти Росії на найближче майбутнє відсутня". Тепер перед збройними силами знову поставили завдання "запобігти будь-якій агресії та, у разі необхідності, дати їй відсіч" [9]. Реалізація положень цієї концепції, як і фактичний розвал російської армії, вимагали глибокої військової реформи. Вже 27 січня уряд РФ прийняв програму державного оборонного замовлення на 2000 р. У порівнянні з минулим роком витрати на розробку, придбання та ремонт озброєнь зросли в 1,5 рази [20, с.328]. Надалі військова реформа знаходилася в епіцентрі уваги глави держави.

Друга чеченська війна дала старт і новій інформаційній політиці В.Путіна, яскраво продемонструвавши, якими методами Кремль збирався отримати контроль над російськими ЗМІ. З перших днів війни була запроваджена цензура на інформацію з театру бойових дій, оскільки В.Путін вважав, що незалежні мас-медіа висвітленням подій у Чечні зашкодять суспільній підтримці антитерористичної операції. Поступово незалежним ЗМІ почали заважати відкрито критикувати не лише чеченську політику В.Путіна, а і його діяльність у цілому. Як згадує журналістка О.Трегубова, "щоденною практикою Кремля стало позбавлення журналістів акредитації за критичні або навіть просто за нелояльні статті про Путіна" [24, с.245].

Пересічні росіяни з поглядами прем'єра на державну владу, на стратегію подальшого розвитку країни могли ознайомитися, прочитавши його статтю "Россия на рубеже тысячелетий", яка з'явилася в пресі наприкінці грудня 1999 р. В її основі - популярна, але не нова думка про те, що країна повинна мати сильну державну владу. Водночас початок статті присвячувався проблемі постіндустріального суспільства. В.Путін охарактеризував соціально-економічне становище Росії, відзначив її відсталість від розвинених країн світу й підкреслив необхідність врахувати уроки минулого, тримаючись курсу ринкових перетворень.

Він наголосив, що Росія вичерпала ліміт на політичні та соціальні потрясіння, радикальні перетворення, що її подальший розвиток може бути лише еволюційним. У якості стратегічних задач ставилися такі: зміцнення державної влади й формування цілісної системи державного регулювання економіки та соціальної сфери; розробка комплексної системи підйому економіки, включаючи її структурні перетворення; пришвидшений розвиток галузей-лідерів науково-технічного прогресу; подолання бідності в країні та консолідація суспільства. Опорною точкою такої консолідації, на думку прем'єра, мали стати традиційні цінності росіян: патріотизм, державність, соціальна солідарність [19].

Розробку довгострокової економічної програми В.Путін доручив створеному ще 23 грудня 1999 р. Центру стратегічного розвитку на чолі з економістом-лібералом Г.Грефом. Над документом „Стратегія розвитку Росії до 2010 року” працювали провідні спеціалісти, які, водночас, мали доволі різні економічні світогляди: Є.Гайдар, Є.Ясін, Л.Абалкін та ін. З такою командою В.Путіну було не легко швидко визначитися з економічною програмою. Зрозуміти економічну стратегію В.Путіна на початку 2000 р. було важко і в контексті сформульованої ним нової національної ідеї – „патріотизм і добробут громадян”, протиставленої поширеним на той час у Росії комуністичній та ліберальній ідеологіям. Вона виявилася синтезом консервативного підходу, який возвеличував традиційні російські цінності в контексті стосунків влади з громадськістю, і ліберального, насамперед, в економічній сфері (скасування державних пільг для бізнесу, податкова реформа, перехід до адресної підтримки населення, поширення ринкових відносин на житлово-комунальне господарство (ЖКГ), освіту, охорону здоров'я). Реалізація останнього підходу неминуче призвела би до зниження життєвого рівня пересічних росіян. Тому, щоби не зашкодити популярності В.Путіна, ліберальні принципи частіше висловлювалися не ним самим, а його оточенням.

Суттєве значення для розуміння внутрішньополітичних пріоритетів В.Путіна мають заяви, які він зробив під час президентських перегонів на початку 2000 р. Так, 15 січня на Всеросійській нараді працівників освіти він пообіцяв зробити освіту стратегічним пріоритетом своєї внутрішньої політики, сформулював завдання нової влади в освітній галузі (підготовка „грамотних, ініціативних, підприємливих і комунікабельних людей відповідно до вимог XXI ст.”) та пообіцяв погасити борги бюджетникам [25, с.104]. 31 січня у своєму виступі на засіданні колеги Мініюсту В.Путін озвучив гасло „диктатури закону”, виступивши за посилення державного механізму приведення регіональних законів у відповідність з федеральними. 28 лютого на зустрічі зі своїми довіреними особами в.о.Президента РФ окреслив один із найпопулярніших пріоритетів своєї майбутньої внутрішньої політики: „Потрібно виключити тих, хто присмоктався до влади і використовує її у своїх цілях. Жоден клан, жодний олігарх не повинен бути наближений до регіональної чи федеральної влади – вони мають бути рівновіддалені від влади” [25, с.116].

У своєму відкритому листі до виборців Путін 25 лютого 2000 р. основними проблемами для майбутнього президента й суспільства в цілому назвав "розхитаність" державної системи, залежність чиновників від капіталу й боротьбу з бідністю. Програмним кредо відкритого листа В.Путіна можна вважати такі слова: „Земля наша багата, порядку тільки немає – говорили в Росії. Більше так говорити про нас не будуть” [13]. Британський дослідник Р.Роуз так охарактеризував особливості цього путінського послання суспільству: „Лист виявився відкритим не лише через те, що був широко оприлюднений, а також тому, що не зобов'язував

Кремль до спеціальних заходів для розв'язання проблем. Путін просто сказав, що буде прагнути відновити велич Росії" [27, с.174].

У збірнику з інтерв'ю "Від першої особи. Розмови з Володимиром Путіним", що з'явився у розпал президентських перегонів, виборці могли ознайомитися не лише з цікавими моментами біографії В.Путіна, а і з його політичними планами та пріоритетами [12, с.153-166]. Так, на його думку, після розгрому бандитських формувань у Чечні необхідно було відновити правопорядок, зайнятися соціальними проблемами, організацією робочих місць, а після цього провести вибори до місцевих органів влади. Він також зазначив, що варто переглянути нічим не обґрунтовані та не підкріплені соціальні зобов'язання держави, відкинув ідею про націоналізацію. В.Путін висловився про шкідливість повної незалежності губернаторів від федерального Центру, наголосивши на потребі поставити всі суб'єкти РФ в однакові економічні умови.

Після березня 2000 р. російська громадськість з нетерпінням (а демократи – з острахом) чекала від нового глави держави не лише дотримання обіцяного, а й офіційного оголошення ним (наприклад, у щорічному Посланні до Федеральних Зборів) пріоритетів своєї внутрішньої політики та їх законодавчого закріплення.

Виступаючи на початку липня 2000 р. з першим своїм посланням до Федеральних Зборів, Президент РФ В.Путін зосередив увагу на необхідності реформування політичної системи, заявивши, що „лише сильна, ефективна і демократична держава в змозі захистити громадян, політичні та економічні свободи, здатна створити умови для добробуту людей і для процвітання нашої Батьківщини” [2, с.2]. Він був переконаний, що Росія твердо вступила на шлях ринкових перетворень, але не збирався втрачати суспільну підтримку, тому почав шукати оптимальний для Росії варіант лібералізму в економіці. Колишній радник Б.Єльцина В.Печенев писав: "Хоча значна частина преси поспішила заявити, що послання президента просякнуте духом лібералізму, це не так. Уважне вивчення документу відкриває інше: президент намагався оминати остаточний вибір. Усі його формулювання ліберальні за формою, але не за суттю, оскільки супроводжувалися численними обмовками" [14, с.87]. І все ж таки лібералізму в першому путінському посланні Федеральним Зборам було достатньо для того, щоби один з лідерів російських ліберал-демократів Б.Немцов заявив: „Економічна частина послання виглядає блискуче. Фактично Президент проголосив економічний маніфест Росії. Якщо все, що він сказав, ... буде реалізоване, тоді ми великими кроками попрямуємо вперед” [16].

Наступне послання Федеральним Зборам (3 квітня 2001 р.) відрізняється від першого більшою конкретністю. Глава держави, оголосивши про подолання проблеми „дезінтеграції” країни, заговорив про ефективність роботи державних органів усіх гілок влади, про необхідність удосконалення законодавчого регулювання різних сфер життя суспільства, необхідність мирного врегулювання чеченської проблеми тощо. Втім було помітно, що тепер його основна увага зосереджувалася, на відміну від 2000 р., не на політичній, військовій реформах, а на питаннях економіки та соціальної сфери. Послання знову продемонструвало переконаність Президента РФ у тому, що без непопулярних ліберальних реформ швидкого економічного розвитку, а, отже, і покращення добробуту росіян не відбудеться. Він наголосив, що для підтримки стабільного розвитку країни потрібні три основні реформи: судова, природних монополій і бюджетна [1, с.10-11]. Вперше він публічно визнав необхідність докорінної адміністративної реформи, але при цьому запропонував узаконити платні послуги у

сферах освіти й медицини. Завершуючи промову, В.Путін особисто гарантував росіянам закінчення епохи „революцій і контрреволюцій”, а також підтвердив свою прихильність демократичному курсу розвитку країни.

Синтез лібералізму в соціально-економічному житті країни та курсу на посилення і централізацію державної влади, до чого закликав Президент РФ упродовж першого року свого президентства поки аж ніяк не сприяв розумінню російською громадськістю його внутрішньополітичного курсу, оскільки суспільна думка і сучасна політична наука традиційно протиставляє поняття ліберальних свобод і сильної держави. Так, представник провладної фракції у Держдумі О.Морозов усередині 2001 р. зазначив: „Слабкість Путіна в тому, що він до сих пір не зовсім розуміє, якою є довгострокова стратегія навіть у принципових питаннях – соціально-економічних, конституційної реформи” [8, с.6].

Варто зазначити, що новий Президент РФ не упускав можливості особисто представити громадськості свої цілі та пріоритети, використовуючи для цього не лише посланням до парламенту. Так, з літа 2001 р. регулярними стали масштабні прес-конференції глави держави. 24 грудня 2001 р. В.Путін уперше кілька годин відповідав на питання росіян у прямому ефірі. Хоча частина запитань і відповідей готувалася заздалегідь, майже всі спостерігачі сприйняли цей „синтез серйозної розмови з передноворічним шоу” в цілому як вдалий і цікавий [10, с.353], тому надалі він став традиційним, а сам В.Путін усе частіше особисто у телеєфірі озвучував свої внутрішньополітичні ініціативи, роз’яснював їхні причини і важливість.

Головною темою послання глави держави до Федеральних Зборів 18 квітня 2002 р. стало покращення комфортності та безпеки життя росіян. Він особливо підкреслив необхідність зростання конкурентноздатності Росії. Наголос був також зроблений на необхідності реформи державної служби, захисті прав власника та виробника, боротьби з корупцією та екстремізмом, на збільшенні ваги самоврядування та на оптимізації оподаткування малого бізнесу, на інвентаризації державної власності та на зміні пріоритетів житлово-комунальної реформи [26]. Вперше глава держави звернув увагу на зростання екстремізму, фашистських і націоналістичних настроїв у країні. Завершив він своє третє послання словами про багатство й процвітання майбутньої Росії.

Президентське послання Федеральним Зборам 16 травня 2003 р. було зустріте громадськістю з більшою увагою, ніж попередні, оскільки В.Путін у ньому мав прозвітуватися про зроблене за роки президентства і представити свою передвиборчу програму. Воно дійсно нагадувало звіт перед виборцями. Глава держави знову наголосив на необхідності адміністративної реформи. Особливу увагу присутніх привернула його обіцянка створити з урахуванням результатів майбутніх виборів професійний та ефективний уряд, який спирався би на парламентську більшість. Серед головних завдань президента РФ депутатам, уряду та суспільству, були виділені три: подвоєння до 2013 р. валового внутрішнього продукту (ВВП), подолання бідності та модернізація Збройних Сил [15].

Наближення президентських перегонів 2004 р. різко збільшило інтерес громадськості до майбутніх планів В.Путіна й не тому, що виборці хотіли порівняти її з програмами інших кандидатів на найвищу державну посаду (в його переобранні майже не було сумнівів). Росіяни прагнули дізнатися про те, що чекає країну під час другого президентства В.Путіна. В цей час майже всі публічні виступи глави держави носили передвиборчий і популістський характер. Так, 18 грудня 2003 р. під час вже традиційного спілкування Президента РФ з громадськістю у

прямому ефірі, він заявив, що не буде домагатися свого переобрання на третій президентський термін або продовження своїх повноважень, озвучив власну передвиборчу програму, визначив перелік реформ, які мав намір провести. Несподіваними стали заяви Президента РФ про „унікальність”, на його думку, політичної ситуації напередодні виборів, яка „дозволяє створити дієву багатопартійну систему”, і про помилковість ідей тотальної націоналізації та позбавлення нафтових магнатів їхніх прибутків. Водночас було помітно, що тепер політичні проблеми турбували В.Путіна менше економічних. Особливий наголос він зробив на боротьбі з корупцією, на необхідності розширення іпотечного кредитування, розгортання адміністративної, пенсійної, житлово-комунальної, податкової реформ, пом’якшення положень нового закону про громадянство для сприяння приїзду співвітчизників і трудовій міграції. Головною загрозою для національної безпеки він назвав „відставання в економічному розвитку”, що для кращої ефективності приватних підприємств потрібно зміцнювати законодавство й адміністрування, а саме: внести поправки до Податкового і Бюджетного кодексів, прийняти нові Водний і Лісний кодекси, закони про надрокористування. Нарешті росіяни почули від В.Путіна про „необхідність припинити розбазарювання національних ресурсів і навести порядок у їх використанні” [22].

Офіційно свою передвиборчу кампанію глава держави розпочав 12 лютого 2004 р. в Московському державному університеті ім. М.Ломоносова зустрічю зі своїми довіреними особами. Розповідаючи про плани на майбутнє, він підкреслив, що для подальшого розвитку країни потрібні сформоване громадянське суспільство з повноцінними ЗМІ, цивілізована політична конкуренція, „консолідація суспільства і влади, їхня більша довіра один до одного та спільний пошук рішень великих загальнонаціональних задач”, а також власна національна ідея, під якою В.Путін розумів „конкурентноздатність у всьому: і людина, і галузь, і населення, і країна, бо світ дуже активно розвивається”. Він визнав, що розпад СРСР – це „велика трагедія, від якої рядові громадяни нічого не виграли”, але додав, що „не можна постійно озиратися, потрібно дивитися уперед” [5].

Для більшості росіян держава завжди була найавторитетнішим політичним інститутом. 48 % російських респондентів на початку 2004 р. були переконані, що В.Путіну вдасться реалізувати основні свої ідеї. Водночас 41 % опитаних росіян так і не змогли оцінити його політичні пріоритети [21]. Це свідчить про те, що багато виборців не намагалися зрозуміти логіку політичного курсу В.Путіна, делегуючи йому всю повноту відповідальності за долю країни.

Як і очікувалося, на президентських виборах 14 березня 2004 р. В.Путін переміг, здобувши рекордну за всю пострадянську історію Росії кількість голосів – понад 71 % [100]. Вже наступного дня він на зустрічі зі своїми довіреними особами та журналістами новими пріоритетами внутрішньої політики Росії назвав зміцнення демократичних інститутів і розвиток "реальної багатопартійної системи" [3].

Розглянувши процес становлення внутрішньополітичного курсу другого Президента РФ, робимо висновок, що важливу роль у цьому відіграла діяльність В.Путіна ще на посаді прем’єра та під час виконання ним обов’язків глави держави. Передвиборча ситуація та електоральні очікування сприяли зосередженню його уваги на систематизації пріоритетів своєї майбутньої політичної діяльності та їх популяризації в суспільстві. Проте впродовж президентських перегонів на початку 2000 р. він так і не представив повноцінної передвиборчої програми. Лише її окремі аспекти, які важко поєднати (розв’язання чеченської проблеми, посилення державності, „диктатура” закону, покращення добробуту малозабезпечених росіян, розвиток ринкової економіки, громадянських прав і свобод, „рівновіддаленість” олігархів від влади, пропаганда нової національної ідеї – ліберального патріотизму) містилися у

передвиборчих публічних виступах В.Путіна, а також у його нечисленних публіцистичних творах.

Загалом, аналіз таких джерел як політична риторика Президента РФ В.Путіна, особливо його щорічні послання до Федеральних Зборів та передвиборчі публічні виступи, дозволяє виділити пріоритети його внутрішньої політики, прослідкувати динаміку авторитарно-командних і ліберально-демократичних тенденцій. У 2000 р. визначальними умовами подальшого розвитку він назвав удосконалення системи федеративних відносин, до того ж жорсткими методами, припинення сепаратистських домагань окремих регіонів та ліберальну економічну модернізацію. У наступному посланні Федеральним Зборам глава держави більший наголос зробив на поступовому входженні до стабільності й процвітання, на необхідності неухильного дотримання закону, зменшення втручання чиновників в економічну сферу, а представників великого бізнесу – в політику. Послання Федеральним Зборам 2003 р., проголошувалося напередодні нових президентських виборів і тому мало мобілізаційний характер з метою переконати громадськість, що без консолідації суспільства та політичного класу зміцнення російської демократії неможливе. Проте Президент РФ неодноразово наголошував, що досягти основних стратегічних цілей його внутрішньої політики – лібералізації економіки та покращення добробуту пересічних росіян – неможливо без злагодженої та ефективної роботи державного апарату. Це дає підстави твердити, що саме реформування органів державної влади він розглядав як основну умову подальшої суспільно-політичної та економічної модернізації країни.

Джерела та література

1. Болевые точки России. Из ежегодного Послания президента РФ // РФ сегодня. – 2001. - № 8. – С.10-12.
2. Владимир Путин определяет приоритеты. Из послания Президента Федеральному Собранию // Эхо планеты. – 2000. - № 29. – С.2-3.
3. Встреча с журналистами в избирательном штабе по окончанию голосования на выборах Президента России, 15 марта 2004 г., Москва, Красная площадь, 5 // http://www.kremlin.ru/appears/2004/03/15/0321_type63380_61835
4. Выборы Президента РФ 26 марта 2000 г.: сводная таблица об итогах голосования по выборам Президента РФ // Вестник Центральной выборной комиссии РФ. – М., 2000. - № 13. – С.68-77.
5. Выступление Владимира Путина перед доверенными лицами, 12 февраля 2004 г., Москва, МГУ им. М.Ломоносова // <http://www.kremlin.ru/text/appears/2004/02/62215>
6. Ельцин обещает новому премьеру президентское кресло // Сегодня, Украина. – 1999. - № 430. – С.5.
7. Заявление Правительства РФ о ситуации в Чеченской республике и мерах по ее регулированию // РГ. – 1999. – 23 октября.
8. Как вы оцениваете год работы Президента РФ // РФ сегодня. – 2001. - № 6. – С.6-7.
9. Коррективы в национальной безопасности РФ в редакции Указа Президента РФ от 10 января 2000 г. № 24 // РГ. – 2000. – 18 января.
10. Владимир Путин: четыре года в Кремле. – М.: Время, 2004. – 656 с.
11. О специальном представителе Президента РФ по обеспечении прав и свобод человека и гражданина в Чеченской республике: Указ президента РФ от 17 февраля 2000 г. № 364 // Собрание законодательства РФ. – 2000. - № 8. – ст.937.
12. От первого лица. Разговоры с Владимиром Путиным. – М.: Вагриус, 2000. – 192 с.

13. Открытое письмо Владимира Путина к избирателям // Известия. – 2000. – 25 февраля.
14. Печенев В. Владимир Путин – последний шанс России? / В.Печенев – М.: Инфра-М, 2001. – 176 с.
15. Послание Федеральному Собранию Российской Федерации, 16 мая 2003 г., Москва, Кремль, Мраморный зал // <http://www.kremlin.ru/text/appears/2003/05/44623>
16. Президент говорит, что думает // РГ. – 2000. – 11 июля.
17. Против должников возбуждают уголовные дела // РГ. – 1999. – 2 октября.
18. Протокол ЦВК // <http://www.pr.2004.cikrf.ru/ect/prot.doc>.
19. Путин В. Россия на рубеже тысячелетия / В.Путин // НГ. – 1999. – 30 декабря.
20. Россия: 21 век... Куда же ты? / Под общ.ред. Ю.Н.Афанасьева; Ред.-сост. А.П.Логунов. – М.: РГГУ, 2002. – 416 с.
21. Сахнин А. Отзыв на выступление Владимира Путина: курс верный, перспективы видны / А.Сахнин // Доминанты. – 2004. - № 8. – <http://www.bd.fom.ru>
22. Стенограмма прямого теле- и радиоэфира («Прямая линия» с Президентом России), 18 декабря 2003 г., Москва // http://www.kremlin.ru/appears/2003/12/18/1323_type63381_67398
23. Тезисы выступления на заседании Коллегии МВД РФ, 21 января 2000 г., Москва // <http://www.kremlin.ru/text/appears/2000/01/28807>
24. Трегубова Е. Байки кремлевского Путина / Е. Трегубова. – М.: «Ад Маргинем», 2003. – 382 с.
25. Четыре года с Путиным (материалы газеты «Время новостей»). – М.: Время, 2004. – 224 с.
26. Чтобы жить в России было комфортно и безопасно // РФ сегодня. – 2002. - № 9. – С.10-12.
27. Rose R. and Munro N. Election without order: Russia's challenge to V.Putin / R.Rose, N.Munro. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 262 p.

УДК 94(477)

Троян Віктор

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕВОЛЮЦІЇ ПАН'ЄВРОПЕЙСЬКОГО РУХУ: ПЕРСПЕКТИВИ ОБ'ЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАРОДІВ

Актуальність і постановка проблеми. Закінчилось ХХ століття, і на разі виникає необхідність осмислення й переосмислення багатьох його подій та явищ. Без усякого сумніву можна сказати, що ХХ століття було століттям контрастів: стрімкий економічний прогрес виливався у серйозні світові кризи та депресії, з потужним науково-технічним розвитком безпосередньо пов'язані екологічні біди планети, глобалізація і найжорстокіші світові війни.

Друга половина ХХ століття була багата на фундаментальні зрушення та нові явища у галузі міжнародно-економічних, політичних та правових відносин. І особливу роль у цьому відіграла і продовжує відігравати зараз західноєвропейська інтеграція.

Багато століть Західна Європа була синонімом роздробленості народів і держав, гострого суперництва та постійних гострих конфліктів. І саме Західна Європа була джерелом обох світових воєн – найжахливіший і найкривавіших протистоянь в людській історії. Проте в останні більш ніж півстоліття ситуація значно змінилась. Війна пішла з життя народів, що населяють Західну Європу. Ніде у світі не існує настільки тісних відносин міждержавного співробітництва. Ніде не створені настільки ефективні гарантії недопущення конфліктів і антагонізмів між сусідніми державами. І ніде міжнародні кордони не є настільки прозорими й

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	3
NOTA BENE	
Киридон Алла, Троян Сергій ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО ІСТОРИЧНОГО ДИСКУРСУ	4
ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ	
Гон Максим ЄВРЕЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ АВТОРИТАРНИХ/ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ: НЕКОНВЕНЦІЙНИЙ ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	16
Долганов Петро ЕКОНОМІЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ В ІДЕОЛОГІЇ І ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПАРТІЙ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ	21
Борщевич Володимир ДЖЕРЕЛА ПРИБУТКІВ, ЗАМОЖНІСТЬ ВОЛИНСЬКОГО ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА У 30-Х РР. ХХ СТ.	28
Жив'юк Андрій ДІЯЛЬНІСТЬ УЛАСА САМЧУКА НА ТЕРИТОРІЇ РЕЙХСКОМІСАРІАТУ «УКРАЇНА»	32
Киридон Євгенія ЖІНКИ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ: ГЕНДЕРНИЙ ДИСКУРС	49
Луценко Катерина ПОЛІТИЧНА РЕКЛАМА ЯК ІМІДЖЕВА ТЕХНОЛОГІЯ У СИСТЕМІ КОМУНІКАЦІЇ ТА МАРКЕТИНГУ (концептуальний аналіз на прикладі України)	57
Васюк Анатолій КУЛЬТУРНО-ГУМАНІТАРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ПОЛЬЩЕЮ	63
ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Олексієвець Тарас ГЕНЕЗА ЧЕСЬКИХ ЛОКАЦІЙНИХ МІСТ: МІСТОБУДІВНИЙ І УРБАНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС	68
Алієв Максим МІЖНАРОДНІ ТОРГОВО-ТРАНСПОРТНІ ШЛЯХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	72
Шеретюк Валерій ПЕРЕДУМОВИ ПЕРШОГО ПОДІЛУ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ: ДИСКУРС ДИСИДЕНТСЬКОГО ПИТАННЯ	77
Северова Ольга ДЕКАБРИСТИ І ПОЛЬСЬКЕ ПИТАННЯ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	82

Венгер Наталія МЕНОНІТСЬКА СКЛАДОВА РОСІЙСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: (НА ПРИКЛАДІ ТАВРІЙСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ ДР. ПОЛ. ХІХ СТ. – 1914 Р.)	85
Бондарчук Тетяна СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДУМКА АНГЛІЇ ВІДНОСНО ПОЛІТИКИ КРАЇНИ В ІНДІЙСЬКИХ ВОЛОДІННЯХ	92
Кузьма Тетяна ДЕРЖАВА МАКСИМІЛІАНА В МЕКСИЦІ: ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	96
Косяк Світлана НІМЕЦЬКИЙ КОЛОНІАЛЬНО-ТОВАРИСЬКИЙ РУХ У 1842 – 1882 рр.	101
Троян Павло КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ В НІМЕЧЧИНІ ДО ПРОБЛЕМ ІМПЕРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.	105
Валюх Людмила НІМЕЦЬКА КОЛОНІАЛЬНА ЕКСПАНСІЯ В АФРИЦІ У ВИСВІТЛЕННІ БРИТАНСЬКОЇ ПРЕСИ	111
Плюта Наталія ФРАНЦУЗЬКИЙ КОЛОНІАЛІЗМ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ТА ІДЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ	116
Долід Вячеслав ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ АНГЛІЇ В СЕРЕДИНІ 90-Х РОКІВ ХІХ СТ.	126
Блох Юлія ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У КОНТЕКСТІ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ДИСКУСІЙ ПОЧАТКУ ХХ СТ.	132
Сталоверова Ганна ЕВОЛЮЦІЯ БРИТАНСЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ (1914-1921 рр.): КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ	137
Алексієвець Леся ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ПОЛЬЩІ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС 1918–1926 РР.	142
Гакман Сергій ПРОБЛЕМА БЕССАРАБІЇ ТА БУКОВИНИ У КОНТЕКСТІ РАДЯНСЬКО-РУМУНСЬКИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН. 1917-1940 РР.	153
Давлетов Олександр «ГІТЛЕРЮГЕНД» І МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА НСДАП В 1933-1936 рр.	159
Невинна Галина НІМЕЦЬКО - ФІНСЬКІ ВІДНОСИНИ 1933 – 1939 РР.: ВЕРИФІКАЦІЯ БАЗОВИХ ПОЛОЖЕНЬ	165
Дорофєєв Денис ШВЕЙЦАРІЯ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД І В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ	170

Рощина Галина НЕОНАЦИЗМ У СУСПІЛЬНО -ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ СУЧАСНОЇ НІМЕЧЧИНИ	176
Лесняк Віталій РОЗПОДІЛ ВЛАДИ В ІСПАНІЇ: ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ДИСКУРС ФРАНКІСТСЬКОГО І ПОСТФРАНКІСТСЬКОГО РЕЖИМІВ	182
Христюк Тетяна ПОЛІТИЧНА ОПОЗИЦІЯ В РОСІЇ (КІНЕЦЬ 1980-Х – 2000 РР.): КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ПІДСУМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ	188
Наумов Андрій ПЕРША ПРЕЗИДЕНТУРА ВОЛОДИМИРА ПУТІНА: ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС	195
Троян Віктор СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕВОЛЮЦІЇ ПАН'ЄВРОПЕЙСЬКОГО РУХУ: ПЕРСПЕКТИВИ ОБ'ЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАРОДІВ	201
Тихомирова Євгенія РОЛЬОВА УЧАСТЬ ПАБЛІК РИЛЕЙШНЗ У ПРОЦЕСАХ ПОЛІТИЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	212
Дукмас Олена ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕЯ У ВИМІРІ РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	220
Хаврук Ігор ГЕНЕЗА Й ЕВОЛЮЦІЇ ІНСТИТУТІВ РЕФЕРЕНДУМУ ТА ПЛЕБІСЦИТУ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	230
ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРИОГРАФІЇ	
Троян Сергій ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ НІМЕЦЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ: АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ	237
Киридон Алла СОЦІОІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ 1917 – 1930-Х РОКІВ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС	243
Постоловський Руслан ЕВОЛЮЦІЯ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС	269
Герасимчук Таміла ГЛОБАЛЬНА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ США: КОНЦЕПТУАЛЬНО-ДОКТРИНАЛЬНИЙ ДИСКУРС	273
Шеретюк Оксана ПОЛІТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС	279
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	291

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 18

Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С. Троян

Комп'ютерна верстка – С.С.Троян

Обкладинка – С.С.Троян

Підписано до друку 30. 11. 2009 р. Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Наклад 100. Обліково-видавничих аркушів 30,00. Віддруковано засобами оперативної
поліграфії ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне:
РДГУ, 2010. – Випуск 18. – Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому
дискурсі. – 296 с.